

NAJPOZNATIJI MANASTIRI SRBIJE:

Spomenici srednjovekovne srpske arhitekture nastajali su od početka IX pa sve do kraja XVII veka. U tom ogromnom vremenskom rasponu, u svim srpskim krajevima i oblastima pod vlašću srpskih vladara, podignuto je više stotina crkava i manastira, od kojih se veliki deo do danas sacuvao, bilo u prvobitnom ili nešto izmenjenom izgledu. Podizane su u različitim vremenima i različitim stilovima, zavisno od uticaja – zapadnog ili istočnog vizantijskog i svetogorskog. Ne samo po arhitektonskim karakteristikama već i po izuzetno vrednom slikarstvu i predmetima koje unutar svojih zidova čuvaju, ove građevine predstavljaju značajno crkveno i kulturno blago kojem treba pristupiti sa posebnim interesovanjem.

MANASTIR ŽIČA:

Manastir Žiča se nalazi u centralnoj Srbiji između Kraljeva i Mataruške Banje. Putem preko reke Ibra, na 4. kilometru južno od Kraljeva.

Patron i izgradnja: Manastirska crkva je posvećena Svetom Spasu-Vaznesenju Gospodnjem, a podigao je kralj Stefan Prvovenčani sa svojim bratom Svetim Savom, između 1208. i 1215.godine.

Arhitektura: Crkva je jednobrodna sa jednom osmostranom kupolom na kockastom postolju. Ispred spoljne priprate, kod zapadnog ulaza, podignuta je visoka kula sa kapelom na spratu. U graditeljskom smislu, Žiča pripada “raškoj stilskoj grupi”- opšta arhitektonska rešenja su vizantijska, a fasade su spolja obradene na romanski način.

Sa ulazima u bočne kapele, crkva ima sedmoro vrata zbog čega je u narodu nazvana “sedmovrata Žiča”. U njoj je krunisano i ustoliceno sedam srpskih kraljeva (Stefan Prvovenčani, Radoslav, Vladislav, Uroš, Dragutin, Milutin i Stefan Dečanski). Prilikom svakog krunisanja, probijana su, i potom zazidana, nova vrata kroz koja je prolazio samo krunisani vladar. Nakon rekonstrukcije, obojena je višnjastocrvenom bojom kako je prvobitno i izgledala. U okviru manastirskog kompleksa nalazi se i mala crkva posvećena sv.Teodoru Tironu koja je verovatno podignuta u doba osnivanja manastira.

Slikarstvo: Žiča je oslikana zauzimanjem Svetog Save oko 1220.godine, a kako i dolikuje prvom sedištu srpske autokefalne arhiepiskopije, freskama su je ukrasili najbolji “mramornici i slikari” iz Carigrada. Veliki deo prvobitnog živopisa je uništen, sačuvani su fragmenti u pevnicama, a postojeće freske potiču iz doba velike obnove Žiče za vreme kralja Milutina između 1313. i 1316.godine.

Ime: Smatra se da naziv Žiča potice od prvobitnog imena “Žitca” koji dolazi od reci žito jer je kraj u kojem se nalazi manastir osobito žitorodan. Manastir je danas ženski.

MANASTIR RAVANICA:

Manastir Ravanica nalazi se kod Čuprije, u podnožju Kučajskih planina, u selu Senje.

Patron i izgradnja: Crkvu manastira Ravanice, posvećenu Svetom Spasu-Vaznesenju Gospodnjem, podigao je knez Lazar između 1375. i 1377. godine.

Arhitektura: Po arhitektonskim karakteristikama, crkva pripada moravskoj stilskoj grupi čiji je opšteprihvaćeni trikonhosni plan osnove u obliku upisanog krsta sa jednom ili pet kupola, preuzet iz arhitekture Svete Gore. Ravanička crkva ima oblik razvijenog trikonhosa, sa pet kupola od kojih je centralna desetostrana a ostale nad krakovima krsta osmostrane. Ozidana je naizmeničnim postavljanjem kamena i opeke koja joj daje savršenu polihromiju. Fasada je podeljena sa dva kordonska venca i oživljena slepim arkadama i ukrasima u obliku šahovskog polja. Današnju pripratu podigao je daskal (ucitelj) Stefan 1721.godine. Manastir je bio opasan snažnim zidom ojačanim kulama od kojih danas postoje ruševine.

Slikarstvo: Živopisanje ravaničke crkve završeno je oko 1387.godine i predstavlja prvi samostalni stil srpskog slikarstva srednjeg veka, nazvan “dekorativni stil”, zbog bogatih zlatnih listica i skupocene azurno plave pozadine, živopisnih ukrasa i ornamenata koji se prostiru po odelima svetaca i oklopima svetih ratnika. Proporcije likova slikane su po Erminiji, svetogorskom slikarskom priručniku, gde je osnovna mera (modul) dužina nosa. Takvi likovi su graciozni, blago maniristički izduženi i elegantni. Ovaj stil brzo se raširio i na ostale crkve Pomoravlja, a freskopisac Ravanice bio je jedan od najvećih slikara koji su u Srbiji u to vreme radili. Posle pogibije kneza Lazara u Boju na Kosovu, Ravanica je čuvala njegove mošti sve do 1690.godine, kada su za vreme velike seobe Srba premeštene, najpre u Budim, Sentandreju, a potom u obnovljeni manastir u Vrdniku (Ravanica na Fruškoj Gori), da bi, posle skoro tri veka bile vraćene u njegovu zadužbinu.

Ime: Manastir je dobio ime po recici Ravanici koja se kod Čuprije uliva u Veliku Moravu.

MANASTIR MILEŠEVA

Manastir Mileševa nalazi se u neposrednoj blizini Prijepolja između planina Zlatar i Jadovnik, na reci Mileševki.

Zaštitnik hrama i izgradnja: Crkva manastira Mileševe posvećena je Svetom Spasu-Vaznesenju Gospodnjem i zadužbina je kralja Vladislava, sina Stefana Prvovenčanog. Vreme zidanja hrama nije tačno utvrđeno, u literaturi se navodi godina 1234. kada je Vladislav postao kralj, ali je verovatnije da je izgradnja i živopisanje završeno još za života Stefana Prvovenčanog a po želji Svetog Save, dakle pre 1228.godine.

Arhitektura: Crkva je raškog tipa, jednobrodna sa jednom kružnom kupolom na kockastom postolju, što će kasnije postati karakteristika za staru srpsku crkvenu arhitekturu. Spoljna priprata, sagrađena oko 1236.godine posle smrti Svetog Save, takođe ima kupolu na kockastom postolju. Cela crkva je spolja omalterisana i okrečena.

Slikarstvo: Mileševske freske odaju izuzetno visok umetnički kvalitet. Slikari su bili Grci, školovani u jednom od velikih centara Vizantijskog carstva, u Carigradu, Nikeji ili Solunu, gde je negovan rad u tehnici mozaika. Živopis u naosu i oltaru, nastao je po želji Svetog Save, i nastavlja studeničku praksu imitacije mozaika-freske na zlatnoj pozadini sa iscrtanim kvadratićima ili na plavoj pozadini bez kvadratića. Velika pažnja posvećena je portretima na srpskoj vladarskoj porodičnoj kompoziciji. Izdvajaju se portreti kralja Vladislava-ktitora, zatim Svetog Save, Svetog Simeona-Nemanje, prestolonaslednika Radoslava i Stefana Prvovenčanog. Čuvene po vrednosti su freske inspirisane kasnoantičkim i vizantijskim mozaicima, Hristos u Cvetima, Anđeo na kamenu Hristovog groba – “beli Anđeo”, Bogorodica iz Blagovesti, koje potvrđuju da su Mileševu oslikali nesumnjivo najveći umetnici koje je imalo evropsko slikarstvo XIII veka. Manastir je puna tri i po veka, od 1237. do 1594.godine, bio grobnica Svetog Save.

Ime: Ime Mileševa, manastir je dobio po reci Mileševki koja se kod Prijepolja uliva u Lim.

MANASTIR MANASIJA:

Manastir Resava – Manasija, udaljen je oko trideset kilometara od autoputa Beograd-Niš (od Svilajнца ili Čuprije), u neposrednoj blizini Despotovca. Smešten je u živopisnoj klisuri koju cine visoki obronci planine Beljanice.

Patron i izgradnja: Crkva Svete Trojice manastira Manasije, zadužbina je despota Stefana Lazarevića. Izgradnja je zapoceta 1406. a crkva je završena i osvećena na Duhove 1418.godine.

Arhitektura: Resavska crkva je najveća građevina među spomenicima moravske arhitektonske stilske grupe, a od ostalih srpskih srednjovekovnih spomenika, veća od nje je samo crkva manastira Dečani.

Crkva ima osnovu razvijenog trikonhosa sa pet kupola od kojih je centralna dvanaestostrana, a četiri manje su osmostrane. Za razliku od ostalih primera moravske crkvene arhitekture, fasada Manasije je ozidana samo kamenom, bez šaranja opekama, i ima arkadni friz ispod krovnog venca poput raških crkava. U priprati je od kamenih ploča izvanredno bogato izveden pod koji predstavlja jedan od najlepših primera u celoj našoj srednjovekovnoj arhitekturi.

Slikarstvo: Resavske freske su jedinstvene u pravoslavnom vizantijskom slikarstvu. Likovi svetitelja su naslikani potpuno u duhu kanona, a sve ostalo predstavlja svojevrsnu “resavsku renesansu”. Ranija antička odeća zamenjena je savremenom nošnjom, a čitave kompozicije raskošno su ukrašene zlatom i slikanim nakitom. Posebno je zanimljiva ktitorska kompozicija, koja prikazuje despota Stefana Lazarevića sa poveljom i modelom manastira u rukama, u raskošnoj vladarskoj odeći sa vladarskim insignijama, u cinu nebeske investiture – insignije mu daruje Hristos preko anđela. U manastiru Resava – Manasija je tokom XV veka delovala čuvena Resavska škola, sa prepisivačkim radionicama, čija su dela bila neprikosnoveni uzori u potonjim vekovima. Radionice su po svemu bile dvorske, budući da je i sam despot Stefan Lazarević bio naklonjen književnosti, u njima su delovale ličnosti poput Konstantina Filozofa koji je sastavio “Žitije despota Stefana” i spise “O pismenima” koji su direktno uticali na redakciju i sređivanje pravopisa tadašnjeg književnog srpskog jezika.

Ime: Manastir je dobio ime po reci Resavi na kojoj je sagrađen.

Svake godine od 19. do 28. avgusta, u manastiru Manasija održava se manifestacija “Dani srpskog duhovnog preobraženja” sa bogatim kulturnim i duhovnim programom.

MANASTIR ĐURĐEVI STUPOVI:

Manastir Đurđevi stupovi zadužbina je Velikog Župana Stefana Nemanje i nalazi se na šumovitom brežuljku iznad Novog Pazara. Kompleks čine crkva Sv. Georgija, trpezarija, manastirski konaci, cisterne sa ulaznom kulom. Manastir je sagrađen 80-tih godina 12. veka. Po spoljašnjem izgledu hram je jednobrodna crkva sa trodelnim oltarskim prostorom. U prednjem delu crkve nalazila su se dve visoke kule - stupa (stupa) što je celoj građevini davalo romanicki izgled.

Freske koje su većim delom oštećene, a delom prenešene u Narodni muzej u Beogradu pripadaju tradiciji Komnena i vrlo su spretno bile uklopljene u arhitekturu hrama koja je posebno bila upečatljiva po kupoli nasadenoj na eliptičnoj osnovi. Nakon što je na ulaznu kulu dodata apsida sa istocne strane 1282-83. ulazna kula je pretvorena u kapelu sa grobnicom Sv. Kralja Dragutina. Nakon toga kapela je oslikana slikama istorijske sadržine. Manastir je u više navrata obnavljan, a u 18. veku dograđena je i nova trpezarija, konaci dok je narteks katolikaona oslikan novim freskama. Propadanje ovog manastira počelo je u turskim vremenima i doživelo je vrhunac između dva rata u 20 veku. Arheološka istraživanja i restauratorski radovi su preduzeti između 1960 i 1982. godine u sklopu radova na kompleksu Starog Rasa i manastira Sopocani. Zajedno sa njima je i ovaj manastir proglašen delom Svetske kulturne baštine 1979. godine. Sistematska obnova celog manastira pocela je u prolece 2001 godine. Vladika Artemije je već poslao trojicu monaha u Đurđeve Stupove da nadgledaju obnovu i izgradnju novih konaka. U prvoj fazi biće izgrađen konak za monahe sa kapelom. Kasnije se očekuje da će početi obnova same crkve prema postojećim projektima.

MANASTIR SOPOĆANI:

Manastir Sopocani se nalazi na izvoru reke Raške, u blizini Novog Pazara (15 km), na ograncima planine Golije.

Zaštitnik hrama i izgradnja: Crkvu posvecenu Svetoj Trojici, podigao je Uroš I Nemanjić oko 1255. godine.

Arhitektura: Sopoćanska crkva Svete Trojice pripada razvijenom raškom tipu građevine, jednobrodna je, sa kupolom na visoko uzdignutom postolju. Spoljašnji oblici odaju izgled trobrodne bazilike sa spoljnom pripratom koja je dozidana u vreme cara Dušana, sa visokom kulom naspram ulaza u hram. Kameni okviri prozora i portala obrađeni su na romanički način.

Slikarstvo: Sopoćanske freske, nastale između 1263. i 1268. godine su dela najvećeg dometa u monumentalnom slikarstvu XIII veka ne samo u srednjovekovnoj Srbiji, nego i na celom području vizantijske umetnosti tog perioda. Vrhunac tzv. monumentalnog stila karakteriše freske sacuvane u naosu i oltaru, skladne kompozicije i stojeće figure koje podsecaju na antičke uzore. Slikarstvo Sopoćana imalo je izuzetno snažan uticaj na potonje srpsko slikarstvo. Crkva je zapustela 1698. godine i bila je u ruševinama sve do 1925. godine kada je rekonstruisana.

Ime: Manastir je dobio ime po reci Sopote, kako se prvobitno i zvao manastir, koja u starom srpskom jeziku označava mesto izvorišta, a njih je bilo, a i sada ih u kraju ima na desetine. Od njega kao izvorišta ponornice, potice reka Raška, pritoka Ibra.

MANASTIR LJUBOSTINJA:

Manastir Ljubostinja nalazi se 4 km severno od Trstenika, pored Ljubostinjske reke, između živopisnih šumovitih brda.

Patron i izgradnja: Crkva Uspenja Presvete Bogorodice manastira Ljubostinje, zadužbina kneginje Milice, žene kneza Lazara, podignuta je posle 1387. godine.

Arhitektura: Po arhitektonskim karakteristikama pripada moravskom tipu građevni. U osnovi crkva ima razvijen upisani krst trikonhosnog oblika sa jednom kupolom i pripratom zasvedenom kalotom. Fasada je zidana kamenom i bila je omalterisana i islikana, tako da je davala utisak da je zidana redovima kamena i opeke. Kameni okviri prozora, portala i rozeta imaju bogatu ornamentiku. Na kamenom pragu crkve urezano je ime majstora-Protomajstor Borović Rad.

Slikarstvo: Po želji kneginje Milice, tada već monahinje Evgenije, crkvu je živopisao monah Makarije između 1402. i 1405. godine a pretpostavlja se da su slikarski radovi započeti i pre Kosovske bitke. Od prvobitnih fresaka sačuvani su lepi portreti kneza Lazara i kneginje Milice i njihovih sinova Stefana i Vuka na zapadnom zidu. Manastir je od svog osnivanja imao veliku kulturnu ulogu. Tu su boravili istaknuti letopisci, prepisivači, minijaturisti, slikari, a do današnjih dana odnegovana je veziljska umetnost.

Ime: Manastir je dobio ime po reci Ljubostinji, pored koje je sagrađen.